

Сутність третьої педагогічної умови полягає в дотриманні педагогічних принципів: домінування інтелектуально-творчої атмосфери в колективі, толерантного ставлення до ідей та рішень усіх учасників педагогічної взаємодії та урахування їх індивідуальних інтересів у процесі творчо-пошукової діяльності, заохочення інтуїтивних ідей та рішень, активізації спонукальних мотивів майбутніх викладачів до творчого самовираження в педагогічній діяльності.

Характеризуючи сутність третьої педагогічної умови, можемо стверджувати, що підвищенню якості практичної підготовки слухачів сприятиме збагачення програми педагогічної практики творчими завданнями, які стимулюють у практикантів прояви педагогічної креативності на основі застосування психолого-педагогічних механізмів ідентифікації, адаптації, емоційної підтримки, педагогічної рефлексії, а також розвивають низку педагогічних умінь (гностичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні), оволодіння якими дозволяє педагогу здійснювати процес навчання курсантів за допомогою моделювання оптимальних форм, методів, прийомів та способів взаємодії з ними, стимулювання в майбутніх викладачів проявів педагогічної креативності.

Висновки. Отже, дидактична культура майбутніх викладачів ЗВО МВС України – важлива складова загальної професійно-педагогічної культури та логіко-структуроване особистісне утворення, що передбачає три педагогічних умови свого розвитку. Реалізація першої із них полягає у спрямуванні змісту психолого-педагогічних дисциплін на формування цілісного уявлення про сутність, структуру та функції дидактики. Друга педагогічна умова передбачає забезпечення персоналізації процесу розвитку дидактичної культури майбутніх викладачів завдяки застосуванню особистісно орієнтованих технологій, інтерактивного навчання як основи розвитку їхньої суб'єктності шляхом підвищення рівня професійних знань та вмій викладачів магістратури щодо надання слухачам усебічної практичної допомоги у вивченні власної особистості

та саморозвитку дидактичної культури; оновленні знань викладачів щодо наставницької діяльності; навчання правильного оцінювання професійного рівня майбутнього викладача та обґрунтованому прийняттю рішення щодо його допуску до самостійного виконання професійних обов'язків. Третя педагогічна умова пов'язана з удосконаленням процесу проведення педагогічної практики здобувачів вищої освіти рівня магістра шляхом розробки й запровадження різних видів творчих та використання комплексних завдань, до яких залучені різноманітні психологічні механізми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособие / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 2008. – 207 с.
2. Культура и культурология : словарь / сост. и ред. А. И. Кравченко. – М. : Академич. Проект = Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 928 с.
3. Литвин А. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» / А. Литвин, О. Мацейко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 4. – С. 43–63.
4. Плаксін А. А. Педагогічні умови розвитку дидактичної культури викладачів вищих навчальних закладів МВС України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. А. Плаксін. – К., 2016. – 270 с.
5. Плаксін А. А. Сутнісні характеристики дидактичної культури майбутніх викладачів закладів вищої освіти МВС України / А. А. Плаксін // Молодь і ринок : науково-пед. журн. – 2018. – № 3 (157) березень. – С. 52–57.
6. Тернопільська В. І. Культура особистісного самовизначення як предмет наукового дослідження / В. І. Тернопільська // Нові технології навчання. – 2015. – Вип. 86. – Т. 1. – С. 160–163.
7. Шендрік А. И. Теория культуры : учеб. пособие для вузов / А. И. Шендрік. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2002. – 519 с.

Дата надходження до редакції: 22.03.2019 р.

УДК 378.01

Сергій ПУГАЧ,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового регулювання економіки
і правознавства Вінницького навчально-наукового
інституту економіки
Тернопільського національного економічного
університету, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

У статті означено та проаналізовано педагогічні умови розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування. Запропоновано авторську методику та розроблено модель розвитку правової компетентності цих фахівців. За вимогами

неперервності освіти рекомендовано забезпечити такі умови для розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування: наступність змісту освіти та координацію діяльності щодо розвитку правової компетентності при підготовці

бакалаврів, магістрів, а також в умовах післядипломної освіти; розроблення багатоваріантних та різнорівневих завдань з урахуванням наявного рівня знань студентів чи фахівців; використання інноваційних форм організації професійної підготовки та підвищення їх кваліфікації (майстер-класи, дистанційне навчання, відеоконференції, використання проєктних методів навчання та проблемних технологій тощо); систематичний моніторинг стану розвитку правової компетентності на кожному етапі підготовки для ефективної побудови та відповідного коригування педагогічного процесу.

Ключові слова: фахівці з обліку та оподаткування, педагогічні умови, правова компетентність.

В статье отмечены и проанализированы педагогические условия развития правовой компетентности бакалавров по учету и налогообложению. Предложена авторская методика и разработана модель развития правовой компетентности этих специалистов. По требованиям непрерывности образования рекомендовано обеспечить такие условия для развития правовой компетентности бакалавров по учету и налогообложению: преемственность содержания образования и координация деятельности по развитию правовой компетентности при подготовке бакалавров, магистров, а также в условиях последипломного образования; разработку многовариантных и разноуровневых задач с учетом имеющегося уровня знаний студентов или специалистов; использование инновационных форм организации профессиональной подготовки и повышения их квалификации (мастер-классы, дистанционное обучение, видеоконференции, использование проектных методов обучения и проблемных технологий и др.); систематический мониторинг состояния развития правовой компетентности на каждом этапе подготовки для эффективного построения и соответствующей корректировки педагогического процесса.

Ключевые слова: специалисты по учету и налогообложению, педагогические условия, правовая компетентность.

The article describes and analyzes pedagogical conditions of development of legal competence of bachelors on accounting and taxation. The problem of the formation of legal competence among economists is the need for them to formulate legally grounded approaches to the analysis and decision-making in socio-political and professional activities, the education of social and professional mobility.

The author's technique offered a model of development of legal competence of these specialist. According to the requirements of the continuity of education, it is recommended to ensure the following conditions for the development of the legal competence of bachelors in accounting and taxation: the continuity of the content of education and coordination of activities for the development of legal competence in the preparation of bachelors, masters, as well as in postgraduate education; development of multivariate and multi-level tasks, taking into account the existing level of knowledge of students or specialists; use of innovative forms of organization of professional training and improvement of their skills (master classes, distance learning, video conferencing, use of design training methods and problem technologies, etc.); systematic monitoring of the state of development of legal competence at each stage of preparation for effective construction and appropriate correction of the pedagogical process.

In the process of implementing the author's methodology and modeling the development of legal competence of bachelors in accounting and taxation, the following principles are taken into account: continuity and continuity in the development of the legal competence of future accounting and taxation specialists, the integrity of the educational process, the integration of educational and practical activities, taking into account the peculiarities of the preparation of bachelors from accounting on taxation, unity of professional and legal preparation, organization and methodical support of self-education activity. Further research should address the peculiarities of the development of the legal competence of masters in accounting and taxation and in postgraduate education of economists.

Keywords: accounting and taxation specialists, pedagogical conditions, legal competence.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція із загальноєвропейською освітньою системою вимагає посилення професійної та загальнокультурної складових освіти в Україні. Значні соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашій державі, визначили також нові пріоритети й у формуванні правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування. Проблема розвитку правової компетентності у фахівців-економістів полягає в необхідності формування в них законодавчо обґрунтованих підходів до аналізу та прийняття рішень у соціально-політичній і професійній діяльності, виховання соціальної та професійної мобільності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджена в роботах А. Алексюка, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Підласого та ін. Пошук шляхів формування професійної компетентності майбутніх фахівців здійснювали Т. Браже, В. Горчакова, Н. Матяш, А. Міщенко, Л. Фрідман, Е. Шиянов, В. Юдін та ін. Проте, незважаючи на вагомі наукові результати цих досліджень, поза увагою вчених залишилася проблема формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування в умовах неперервної освіти.

Метою статті є обґрунтування вибору педагогічних умов для розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування у процесі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження проблем формування правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування ми звертали до наукових робіт А. Алексюка, В. Андрушенка, О. Дубасенюк, А. Хуторського, В. Бойченка, В. Кременя, В. Яблонського та низки інших, які довели, що зміст освіти є науково обґрунтованою системою навчального матеріалу зі супроводом відповідного методичного забезпечення, який ураховує особливості та рівень підготовки майбутніх фахівців. Крім того, було встановлено, що сучасний зміст вищої освіти складається із двох компонентів: нормативного (визначається державним стандартом вищої освіти, навчальними робочими планами, робочими програмами нормативних дисциплін) і вибіркового (передбачається навчальним закладом та відображається в навчальному робочому плані, робочій програмі вибіркової дисципліни).

Як стверджує І. Зязюн, інформаційне суспільство змінює роль освіти у процесі формування та розвитку особистості, орієнтуючись на забезпечення всезагального доступу до різних форм неперервної освіти з метою здобуття й оновлення ключових і професійних компетентностей особистості, перелік яких відповідає вимогам сучасності [2, с. 15]. Крім того, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) визначає положення про те, що держава має створити умови для задоволення освітніх і професійних потреб громадян, надання кожному можливостей постійно вдосконалювати свою освіту та підвищувати професійний рівень [1].

У Національній доктрині розвитку освіти [4] визначено *основні критерії* організації неперервної освіти: охоплення освітою всього життя людини; наступність між окремими етапами й рівнями освіти; відкритість і гнучкість системи освіти впродовж усього життя; постійне стимулювання особистості до навчання впродовж усього життя; різноманітність змісту, засобів, методики навчання; наявність суспільних механізмів стимулювання особистості до навчання впродовж усього життя тощо, а також *принципи* її організації: створення базовою підготовкою відповідного потенціалу знань; розвиток здібностей людини та потреби в неперервному оновленні рівня освіти; забезпечення інноваційного характеру неперервної освіти; індивідуалізація та гнучкість; використання оригінальних, інтерактивних методів, проблемного характеру навчання; створення відповідного інформаційно-методичного ресурсу, які враховані при розробці авторської методики формування правової компетентності фахівців означеного напрямку в умовах неперервної освіти.

Отже, враховуючи вимоги неперервності освіти, вважаємо за доцільне забезпечити на всіх етапах підготовки фахівців з обліку та оподаткування:

- наступність змісту освіти та координацію діяльності щодо розвитку правової компетентності на етапах підготовки бакалаврів, магістрів, а також в умовах післядипломної освіти;

- розроблення багатovarіантних та різнорівневих завдань з урахуванням наявного рівня знань студента чи фахівця, а також його інтересу в певному тематичному напрямі фахової діяльності;

- використання інноваційних форм організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації означених фахівців (майстер-класи, дистанційне навчання, відеоконференції, використання проектного методу навчання та проблемних технологій тощо);

- систематичний моніторинг стану розвитку правової компетентності на кожному етапі підготовки.

Розглянемо особливості впровадження авторської методики формування правової компетентності фахівців з обліку та оподаткування на етапі підготовки бакалаврів. У процесі реалізації даної методики зважаємо на початкові правові знання та навички, які мають випускники закладів середньої освіти.

Завданнями розвитку правової компетентності на етапі підготовки бакалаврів вважаємо:

- удосконалення наявних загальних правових знань та формування системи знань із правових дисциплін, які розкривають сутність і специфіку майбутньої професійної діяльності;

- формування стійкої мотивації до засвоєння та поглиблення правових знань і розуміння їх значення в подальшому фаховому становленні;

- набуття та відпрацювання вмінь використовувати правові знання для виконання практичних завдань професійного спрямування;

- розвиток здатності особистості до прийняття самостійних правових рішень, формування усвідомлення відповідальності за власну поведінку;

- набуття вмінь працювати із джерелами права, нормативними документами у сфері обліку та оподаткування, аналізувати наявні нормативні акти та прогнозувати наслідки прийнятих рішень.

Процес формування правової компетентності бакалаврів з обліку та адміністрування відображений на *рисунку 1*, де узагальнено зміст, структуру та завдання розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування. Відбір, моніторинг і коригування застосованих методів реалізації визначених нами педагогічних умов у процесі педагогічного експерименту здійснювалися під час вивчення фахових дисциплін (дисциплін правового циклу), організації самостійної на науковій роботі студентів, а також упровадження у навчальний процес розробленого нами дистанційного курсу «Правовий фундамент ринкової економіки». Застосування визначених методів в експериментальних групах відбувалося в межах розробленої моделі, яка відображає особливості та взаємозв'язки процесу формування правової культури спеціалістів. Відбір методів проводився з огляду на загальну кінцеву мету – розвиток правової компетентності та визначення особливостей реалізації педагогічних умов на кожному ступені отримання вищої освіти, що дозволило оптимізувати процес формування правової компетентності бакалаврів.

Підбір найбільш ефективних методів навчання, які дозволяють забезпечити розвиток правової компетентності фахівців з обліку та оподаткування здійснювався відповідно до запропонованої М. Махмутовим класифікації, побудованої на основі цілісного підходу до діяльності за такими групами: методи викладання (інформаційно-повідомлювальний, пояснювальний, інструктивно-практичний, пояснювально-спонукальний, спонукальний та виконавчий) і методи учіння (виконавчо-репродуктивний, продуктивно-практичний, частково-пошуковий, творчий) [3].

Погоджуємося з думкою М. Фіцули щодо того, що використовувати загальні методи навчання у вищій школі необхідно з урахуванням особливостей та умов фахової підготовки, зокрема вони мають спрямовуватися не лише на передавання та сприймання знань, а й на проникнення в процес розвитку науки, розкриття методологічних основ [5]. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне разом із загальними методами навчання використовувати проблемні та пошукові, наприклад: «мозковий штурм», кейс-стаді, кластеризацію ідей, карти пам'яті, метод проектів, творче портфоліо тощо.

Форми роботи для формування правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування на етапі підготовки відображені на *рисунку 2*.

Особливу увагу слід приділити міжпредметному узгодженню навчального матеріалу із фахових та правових дисциплін, необхідність чого підтверджується педагогічними дослідженнями та власним практичним досвідом, оскільки на практиці маємо дублювання, яке по суті підмінює міжпредметну інтеграцію і є поширеним явищем у педагогічній практиці вищої школи, що гальмує досягнення бажаного результату в підготовці фахівців.

Рис. 1. Структурно-змістова система формування правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування

У процесі формування правової компетентності майбутніх бакалаврів з обліку та оподаткування були використані різні типи міжпредметних зв'язків: фактичні – між навчальними предметами на рівні фактів; понятійні – спрямовані на формування понять, загальних для спорідне-

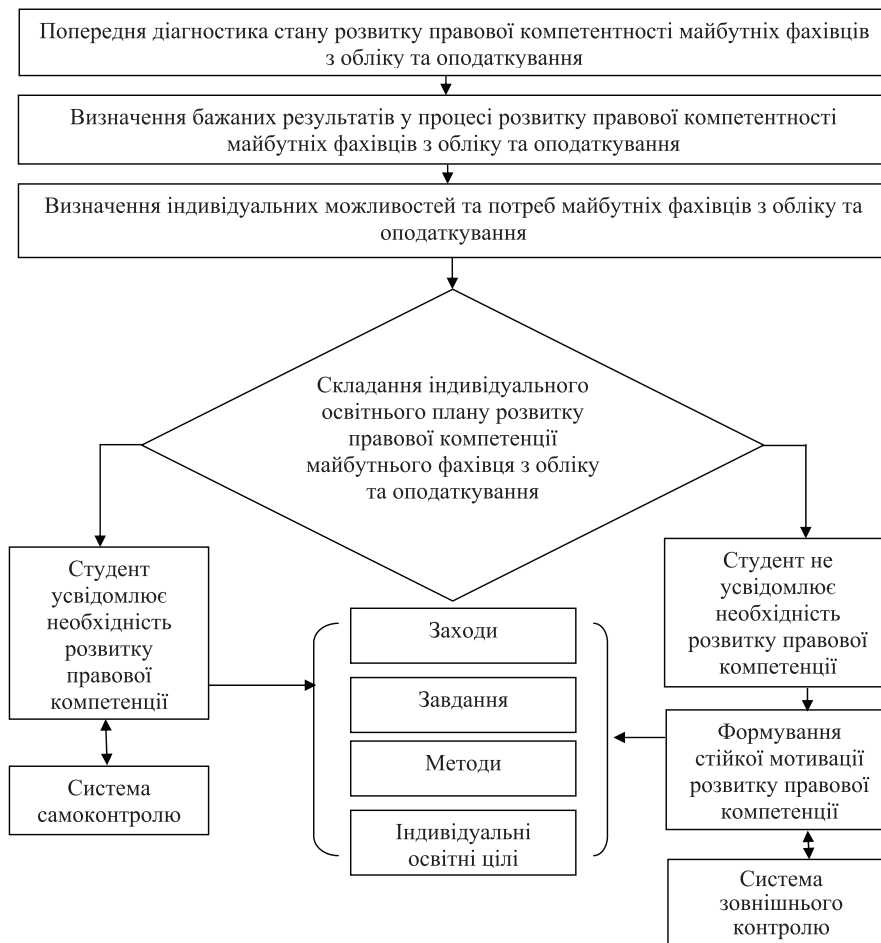
них предметів; теоретичні – системи наукових знань у певній предметній галузі; філософські – відображають категорії матеріалістичної діалектики (загальне й особливе, причина й наслідок, необхідність і випадковість, можливість і дійсність, зміст і форма, сутність та явище) [6, с. 297].

Рис. 2. Формування правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування

Ураховуючи вимоги особистісно орієнтованого методологічного підходу, процес формування правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування

для кожного студента конкретизувався за допомогою індивідуального освітнього плану (див. рис. 3).

Рис. 3. Розробка індивідуального освітнього плану правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування

Висновки. Отже, враховуючи вимоги неперервності освіти, у процесі підготовки фахівців з обліку та оподаткування необхідно реалізувати наступність змісту освіти та координацію діяльності педагогів щодо розвитку правової компетентності на етапах підготовки бакалаврів, магістрів, а також в умовах післядипломної освіти. Така підготовка потребує використання інноваційних форм (майстер-класи, дистанційне навчання, відеоконференції, проектний метод навчання, проблемні технології тощо) та підвищення кваліфікації означених фахівців; розробку багатоваріантних та різнорівневих завдань з урахуванням наявного рівня знань й інтересів студентів чи фахівців у певному тематичному напрямі фахової діяльності, а також систематичного моніторингу стану правової компетентності на кожному етапі їх підготовки. Відповідно, у процесі реалізації авторської методики й моделювання розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування ми зважали на такі принципи: поступальність та наступність, цілісність освітнього процесу, інтеграція навчальної та практичної діяльності, урахування особливостей підготовки, єдність фахової та правової підготовки, організація та методичне забезпечення самоосвітньої діяльності.

Подальші наукові дослідження плануємо спрямувати на розгляд особливостей розвитку правової компетентності магістрів з обліку та оподаткування в умовах післядипломної освіти фахівців-економістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI ст. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць. – К. : Вид. центр НТУ «ХП», 2001. – Ч. 1. – С. 15–23.
3. Махмутов М. И. Проблемное обучение: основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – Москва : Педагогика, 1975. – 367 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Проект / Міністерство освіти і науки України ; Академія педагогічних наук України // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4–6.
5. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – 720 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2003 – 528 с.

Дата надходження до редакції: 11.04.2019 р.